

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Lakivaliokunta on pyytänyt korkeimmalta oikeudelta asiantuntijalausuntoa hallituksen esityksestä HE 204/2024 vp (jatkossa ”HE”) eduskunnalle aserikoksia koskevan sääntelyn muuttamiseksi. Korkein oikeus ei ole antanut lausuntoa aserikostyöryhmän lausunnosta asian aikaisemmassa valmisteluvaiheessa.

Korkeimman oikeuden presidentin osoitettua tämän asiantuntijatehtävän minulle esitän valiokunnalle kunnioittavasti seuraavan.

Aluksi

Esityksen (HE, s. 44) tavoitteena on edistää sitä, että aserikoksia koskevat säännökset ovat kattavia niiden oikeushyvien suojaamisen kannalta, joiden loukkaamiseen ampuma-aseen käyttö voi liittyä. Esityksen mukaan tällaisia oikeushyviä ovat henki, terveys, yleinen järjestys ja turvallisuus, seksuaalinen itsemääräämisoikeus sekä omistusoikeus. Toisaalta esityksellä pyritään toteuttamaan hallitusohjelmakirjauksia aserikoksista tuomittavien rangaistusten ankaroittamisesta.

Ampuma-aseet ja esityksessä käsitellyt muut vaaralliset esineet ovat usein oikeushyviä loukkaavien tekojen tekovälineinä, minkä vuoksi niiden käyttöä ja käsittelyä on perusteltua lainsäädännöllisin keinoin rajoittaa tarvittaessa myös viimesijaisen rikosoikeudellisen sääntelyn avulla. Kun oikeus pitää asetta hallussa perustuu tarkkaan säänneltyyn lupaharkintaan ja jälkikäteisvalvontaan, esityksen lähtökohta siitä, että laittomasti hankitun aseiden hallussapito luo korostetun olettaman valmiudesta rikolliseen käyttöön, on perusteltu. Esityksen tavoitteita voidaan sinänsä pitää esityksessä mainitut aserikollisuuden yleisnäkökulmat ja kehityskuvat huomioon ottaen lähtökohtaisesti kannatettavina. Esityksessä on esitetty hyväksyttäviä perusteita sille, miksi aserikoksista tuomittavia rangaistuksia on syytä ankaroittaa. Asiaa kokonaisuutena tarkasteltaessa on kuitenkin syytä kiinnittää erityistä huomiota siihen, että tilastotietojen valossa ampuma-aserikosten tai vaarallisten esineiden hallussapitorikosten lukumäärissä ei ole viime vuosina tapahtunut muutoksia.

Lisäksi on syytä yleisellä tasolla todeta, että ampuma-asetta käyttäen tehdyn rikoksen jo tapahduttua on tämän teon moitittavuuden kannalta pitkälti yhdentekevää, onko teko tehty laillisella vai laittomalla aseella. Esityksessä todetuina tavoin aserikokset tulevat usein ilmi jonkin toisen rikoksen yhteydessä, kun aseella on jo tehty rikos (HE, s. 79).

Tähän nähden uutta sääntelyä valmisteltaessa ja sitä aikanaan sovellettaessa olisi kiinnitettävä huomiota siihen, ettei sääntely muodostu suhteettomaksi lisärangaistukseksi laittomalla aseella tehdystä rikoksesta.

Esitys on huolellisesti laadittu ja siinä on pyritty kattavasti vastaamaan aserikostyöryhmän saamiin, osin kriittisiin lausuntopalautteisiin. Suurin kritiikki on jo tuossa vaiheessa kohdistunut ehdotettuun uuteen ampuma-aserikoksen ankaroittamisperusteeseen (luvattoman aseiden hallussapito julkisella paikalla) ja törkeän ampuma-aserikoksen vähimmäisrangaistuksen nostamiseen kahdeksi vuodeksi vankeutta, eikä ehdotettuja muutoksia ei ole pidetty kaikilta osin oikeasuhtaisina. Lisäksi ennen muuta kriminalisoinnin täsmällisyys- ja tarkkarajaisuuden vaatimusten osalta kriittinen palaute on kohdistunut ehdotettuun uuteen rangaistussäännökseen (ampuma-aseen käsittely vakavan rikoksen tekemistä varten). Keskityn lausunnossani edellä mainittujen ehdotusten tarkasteluun erityisesti rikosoikeusjärjestelmän systematiikan, rikosentekijöiden yhdenvertaisen kohtelun ja tuomioistuintyöhön heijastuvien säännösten tulkintaepäselvyyksien näkökulmasta.

Voimassa olevissa ampuma-aserikoksen ja sen törkeän tekemuodon tunnusmerkeissä tekoja ei ole eroteltu tekijän motiivien ja teko-olosuhteiden perusteella, eikä ankaroittamisperusteissa nimenomaisesti kiinnitetä huomiota teon vaaralliseen luonteeseen, vaikka yhtenä ankaroittamisperusteena onkin teon kohteena oleva erityisen vaarallinen ampuma-ase. Ehdotetut uudet säännökset eli ankaroittamisperusteeksi ehdotettu laittoman aseiden julkisella paikalla tapahtuva mukana pitäminen sekä rangaistussäännös ampuma-aseen käsittelystä vakavan rikoksen tekemistä varten ovat säännöksiä, joissa ampuma-aseiden hallussapidon nähdään merkittävästi lisäävän muiden rikosten tekemisen vaaraa. Rangaistavuuden keskeisenä tavoitteena on ennen muuta oletettujen tulevien rikosten estäminen. Perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaan hallussapidon kriminalisointia on pidettävä poikkeuksellisenä (PeVL 23/1997 vp, s. 4/I sekä PeVL 26/2004 vp, s. 4/II, PeVL 13/2004 vp, s. 2/II ja PeVL 5/2009 vp, s. 3/II). Vaikka lausunnot ovatkin koskeneet toisentyypisiä rikoksia, eikä niiden perusteella voida tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä ampuma-aseiden hallussapidon erilaisista kriminalisoinneista, korostavat ne osaltaan vaatimusta hallussapidon rangaistavuutta koskevan sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta.

Muiden muutosehdotusten osalta minulla ei ole erityistä lausuttavaa. Esityksessä mainituilla perusteilla katson, että vaarallisen esineen hallussapidon ja toisen vakavaan vahingoittamiseen soveltuvan esineen hallussapidon enimmäisrangaistusten korottamiselle on esitetty riittävät perusteet. Perusteltua on myös siirtää voimassa olevassa ampuma-aserikoksessa mainittuja tekotapoja lievän ampuma-aserikoksen tekotavoiksi ja, vaikka kyseiset rikokset tullevat jatkossakin tyypillisesti sakolla sovitettaviksi, liittää tähän rikokseen vankeusuhka siten kuin esityksessä todetaan. Vielä totean, että esityksessä mainitut teknisluonteiset muutokset, kuten määritelmäsäännöksen lisääminen rikoslain 41 lukuun, pyrkimys yhdenmukaistaa sanotun luvun pykälissä käytettyjä käsitteitä ampuma-aselain ja järjestyslain käsitteiden kanssa sekä rikoslain systematiikan kannalta selventävien säännösten

lisääminen lakiin (viittaussäännös rikoslain 17 luvun 1 a §:ään) ovat lainsoveltajan näkökulmasta erityisen kannatettavia.

Törkeä ampuma-aserikos

Uusi kvalifiointiperuste

Kvalifiointiperusteen taustalla on hallitusohjelmakirjaus, jonka mukaan ampuma-aserikoksen tunnusmerkistöä muutetaan siten, että luvattoman ampuma-aseen kantaminen tai kuljettaminen yleisellä paikalla tai kulkuneuvossa tulee rangaistavaksi törkeänä ampuma-aserikoksena (ks. HE, s. 46). Esityksessä (s. 36) ehdotettua kvalifiointiperustetta perustellaan muun ohessa sillä, että luvattonta ampuma-asetta tahallaan yleisellä paikalla kantava tai sitä kulkuneuvossa yleisellä paikalla tai muualla kuljettava henkilö on vähintäänkin varautunut ampuma-asetta käyttäen turvautumaan väkivaltaan tai se voi jossakin tilanteessa olla jopa hänen tarkoituksenaan, vaikka käytön tarkoitus ei olisikaan vielä tarkasti selvillä. Esityksen mukaan luvattoman ampuma-aseen mukana pitämisen voi lähtökohtaisesti katsoa ilmentävän korostunutta rikoksen tekemisen vaaraa ja olevan näin ollen yleisesti ottaen vakavampaa verrattuna niihin tilanteisiin, joissa luvallista asetta pidetään mukana ampuma-aselain vastaisesti.

Oikeus ampuma-aseen hallussapitoon perustuu viranomaisen myöntämään, tarkoin säädeltyyn ja valvottuun aselupaan. Tähän nähden voidaankin katsoa, että jo yksin luvaton ampuma-aseen hallussapito ilmentää ainakin tyypillisesti jonkinlaista valmiutta sen rikolliseen käyttöön. Kun otetaan kuitenkin huomioon, että ampuma-aselain 106 a §:ssä säädetään varsin tiukkoja edellytyksiä myös luvallisen ampuma-aseen kantamiselle ja kuljettamiselle, esityksen perustelut yksin luvattoman aseiden mukana pitämisen erityisestä vaarallisuudesta eivät ole kaikilta osin vakuuttavia. Ylipäänsä on ajateltavissa, että julkisella paikalla toteutettuun ampuma-aseen hallussapitoon liittyvä riski ei ole ainakaan merkittävästi riippuvainen aseiden luvallisuudesta tai luvattomuudesta. Vielä on kiinnitettävä huomiota siihen, että esityksessäkin todettu tavoin (s. 79) aserikokset tulevat usein ilmi jonkin toisen rikoksen yhteydessä, kun aseella on jo tehty rikos. Mikäli törkeänä tekemuotona rangaistavaa on vain luvattoman aseiden hallussapito julkisella paikalla, vaarana on, että aseella tehdyn rikoksen jo tapahduttua aseiden luvattomuudesta aiheutuu suhteeton lisärangaistus.

Kun otetaan huomioon törkeän tekemuodon ehdotettu, perusmuotoista ampuma-aserikosta huomattavasti ankarampi rangaistusasteikko, ankaroittamisperusteen täyttävien tekemuotojen tulisi olla perusmuotoista tekoa merkittävästi moitittavampia ja toisaalta yhteismitallisia suhteessa toisiinsa. Esityksessä ei ole juurikaan pohdittu jo voimassa olevien ankaroittamisperusteiden suhdetta ehdotettuun uuteen ankaroittamisperusteeseen. Lisäksi varsin ohuiksi jäävät esityksen perustelut (s. 55) siitä, miksi niin ikään aseiden hallussapidon muun rikoksen tekemistä koskevan riskin vaaraan perustuva ampuma-aseiden käsittely vakavaa rikoksen tekemistä varten erityisesti sen hallussapitoa koskevan tekotavan osalta olisi vähimmäisrangaistus huomioon ottaen lievemmin rangaistava kuin ampuma-aseiden hallussapito yleisellä paikalla. Kun ensiksi mainitunkin teon osalta pykälässä edellytettyä abstraktia vaaraa perustellaan esityksessä mm. ampuma-aseiden mukana pitämällä yleisellä paikalla (s.

90), vähimmäisrangaistusten huomattava ero (14 pv / 2 vuotta) vaikuttaa epäsuhtaiselta.

Ehdotetun uuden kvalifiointiperusteen muotoilu ei ole kaikilta osin onnistunut. Rikoslaissa vakiintuneesti käytettyjen ankaroittamisperustemuotoilujen sijasta säännös on pikemminkin rinnastettavissa itsenäiseen rangaistussäännökseen.

Ankaroittamisperusteen ilmeisenä tarkoituksena on kuitenkin säätää tietyt ampuma-aserikoksen tapaukset eli ampuma-aselain vastaisen hallussapidon tietyt tekotavat törkeänä tekemuotona rangaistaviksi. Ankaroittamisperusteen tunnusmerkistössä käytetty termi ”pitää mukanaan” saa tarkemman sisältönsä vain esityksen yleisperusteluista, joista ilmenee, että ampuma-aselain 13 §:ssä säädetyn hallussapidon käsitteeseen sisältyvä säilyttäminen on tarkoitettu jättää ankaroittamisperusteen soveltamisalan ulkopuolelle (HE, s. 46).

Tulkintaepäselvyyksien välttämiseksi olisi vielä harkittava, voidaanko sääntelyä tältä osin selkiyttää. Mahdolliset yhdessä tekemiseen liittyvät epäselvyydet ennen muuta kulkuneuvossa tapahtuvan ”mukana pitämisen” osalta ratkennevat käytännön soveltamistilanteissa tapauskohtaisesti (ks. esim. KKO 2024:40), mutta tästäkin näkökulmasta mukana pitämisen käsitettä voisi olla syytä tarkentaa.

Esityksessä ei ole käsitelty uuden ankaroittamisperusteen soveltamisalaa tekoajan näkökulmasta. Luvattoman ampuma-aseen hallussapito on tyypillisesti jatkuva rikos, joka kestää niin kauan kuin tällainen esine on hallussa. Uuden ankaroittamisperusteen soveltamisala rajoittuu luvattoman ampuma-aseen hallussapitoon vain tässä säännöksessä kuvatussa paikassa ja tarkoituksessa. Yhtenäisen syyttämiskäytännön, käytännön lainsoveltamisen ja rikoksentekijöiden yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta tällaisten jatkuvan hallussapidon tilanteiden tarkastelu valmisteluvaiheessa olisi ollut toivottavaa.

Uuden ankaroittamisperusteen perustuessa lähtökohtaan tulevien rikosten tekemisen vaarasta esitys on perusteltu siltä osin kuin muuntamista edellyttävät ampuma-aseen määrittelyn sinällään täyttävät esineet on jätetty säännöksen soveltamisalan ulkopuolelle. Tähän nähden jossain määrin epä johdonmukaista on, että edellytyksenä ankaroittamisperusteen soveltamiselle ei ole se, että mukana pidettävä ampuma-ase olisi toimintakuntoinen. Tämä olisi esityksen sisäisen johdonmukaisuuden näkökulmasta perustellumpi vaihtoehto kuin se, että toimintakuntoisuus voidaan ottaa huomioon vain kokonaistörkeysarvostelussa.

Ehdotettu rangaistusasteikko

Voimassa oleva törkeän ampuma-aserikoksen rangaistusasteikko, vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta, on rikoslaissa yleisesti rikosten törkeissä tekemuodoissa käytetty rangaistusasteikko. Ehdotettu muutos, jossa vähimmäisrangaistus korotettaisiin kahteen vuoteen vankeutta, merkitsisi näin huomattavaa poikkeamaa rikoslaissa omaksutuista tyyppirangaistusasteikoista. Näin kapeaa rangaistusasteikkoa ei ole käytössä muissa rangaistussäännöksissä.

Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännössä on vakiintuneesti katsottu, että rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen, ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (alun perin PeVL 23/1997 vp, s. 2/II; ks. myös esim. PeVL 9/2016 vp, s. 6, PeVL 56/2014 vp, s. 3 ja PeVL 16/2013 vp, s. 2). Rangaistusasteikon oikeasuhtaisuutta tulee arvioida suhteessa teon moitittavuuteen sekä suhteessa muiden rangaistavaksi säädettyjen tekojen rangaistusasteikkoihin. Esityksessä (s. 53) todetun mukaisesti rikoslaissa sellaisia rikoksia, joista säädetty vähimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta, ovat esimerkiksi törkeä raiskaus, lapsenraiskaus, törkeä ihmiskauppa ja törkeä ryöstö. Vaikka sanottujen säännösten enimmäisrangaistus on ankarampi kuin neljä vuotta vankeutta, törkeä ampuma-aserikos ei moitittavuudeltaan etenään ehdotetun aseiden hallussapidon luvattomuudelle perustuvan ankaroittamisperusteen osalta vaikuta rinnastuvan edellä mainittuihin säännöksiin. Rangaistusasteikkojen ankaruutta vertailtaessa ratkaisevaa ei ole yksin tekojen enimmäisrangaistus, vaan rikosoikeusjärjestelmän kokonaisuudessa rangaistusasteikkojen vähimmäisrangaistuksetkin kuvastavat osaltaan tunnusmerkistöihin sisältyvien tekojen moitittavuutta ja eri tunnusmerkistöjen suhdetta toisiinsa. Vertailun vuoksi on todettava, että perusmuotoisen ihmiskaupan ja perusmuotoisen ryöstön vähimmäisrangaistus on neljä kuukautta vankeutta ja törkeän pahoinpitelyn sekä törkeän huumausainerikoksen vähimmäisrangaistus on vuosi vankeutta. Voitaneen hyvin perusteella katsoa, ettei törkeä ampuma-aserikos ainakaan kaikissa tapauksissa ole moitittavuudeltaan edellä mainittuja suurempi, minkä vuoksi ehdotettu törkeän ampuma-aserikoksen vähimmäisrangaistus vaikuttaa olevan rangaistusten oikeasuhtaisuuden kannalta ongelmallinen. Näin voidaan katsoa olevan erityisesti uuden ehdotetun ankaroittamisperusteen osalta.

Jo voimassa olevien ankaroittamisperusteiden osalta perusteet vähimmäisrangaistuksen korottamiselle jäivät esityksessä hyvin vähäisiksi. Kuitenkin nämä ankaroittamisperusteet jo itsessään osoittavat täysin erityyppistä ampuma-aserikoksen vaarallisuutta, suunnitelmallisuutta tai laajamittaisuutta kuin ehdotettu uusi ankaroittamisperuste. Todettakoon vielä, että jo voimassa olevan rangaistusasteikon puitteissa on tuomittu ankariakin vankeusrangaistuksia (KKO 2024:10).

Ehdotettu vähimmäisrangaistus johtaisi käytännössä siihen, että törkeästä ampuma-aserikoksesta tuomittaisiin täysi-ikäisten vastaajien kohdalla miltei poikkeuksetta ehdotonta vankeutta. Voimassa oleva rikosoikeudellinen seuraamusjärjestelmä perustuu ajatukseen asteittain ankaroituvasta rangaistusjärjestelmästä (HE 44/2002 vp, s. 185/II). Ajatuksena myös on, että rangaistusasteikot pääsääntöisesti jättävät tuomioistuimelle harkintavaltaa tuomittavan seuraamuslajin suhteen. Vähintään kysymys on valinnasta ehdollisen ja ehdottoman vankeuden välillä, jota koskee rikoslain 6 luvun 9 §:ssä tarkoitettu erityinen lajinvalintasäännös. Asiaan liittyvän hallitusohjelmakirjauksen mukaan esityksessä ehdotetun kahden vuoden vähimmäisrangaistuksen tavoitteena on varmistaa törkeistä ampuma-aserikoksista tuomittavien rangaistuksen ehdottomuus. Esityksessä ei ole esitetty erityisen vakuuttavia perusteita sille, minkä vuoksi törkeistä ampuma-aserikoksista tulisi lähtökohtaisesti tuomita kaikissa tilanteissa ehdotonta vankeutta, myös

ensikertalaiselle. Rangaistusasteikon poikkeuksellisen kapeuden vuoksi se ei liioin jätä riittävästi tapauskohtaista harkinnanvaraa törkeästä ampuma-aserikoksesta tuomittavan vankeusrangaistuksen pituuden määrittämiseksi. Törkeän ampuma-aserikoksen piiriin mahtuu hyvin monenlaisia ja eriasteista moitittavuutta osoittavia tekoja.

Esityksen perustelujen (s. 55) mukaan rangaistusasteikon vähimmäisrangaistuksen huomattava korottaminen ja rangaistusasteikon kapeutuminen korostavat törkeään ampuma-aserikokseen liittyvän törkeyden kokonaisarvostelulausekkeen merkitystä. Esityksessä todetaan, että vähemmän vakaviksi tarkoitetut teot tulisivat edelleen törkeyden kokonaisarvostelulausekkeen kautta arvioitaviksi perusmuotoisina ampuma-aserikoksina. Toisaalta esityksessä on todettu, että kvalifiointiperusteen käsillä oleminen on sinällään vahva teon törkeäksi katsomista tukeva seikka, etenkin, jos kvalifiointiperuste itsessään osoittaa teon lähtökohtaista vaarallisuutta, kuten uuden ehdotetun ankaroittamisperusteen osalta on todettu olevan (s. 94).

Rikoslainkäytössä ei ole vakiintunutta tulkinnallista näkemystä siitä, mitkä seikat ovat törkeisiin tekemuotoihin sisältyvän törkeyden kokonaisarvioinnin täyttymisen kannalta merkityksellisiä. Erityisesti ehdotetun uuden ankaroittamisperusteen osalta voidaan tekojen tapauskohtaisten olosuhteiden olettaa poikkeavan toisistaan siinä määrin, että käytännön soveltamistilanteissa tulee olemaan epäyhtenäisyyttä. Rangaistusasteikon ankaruuskin huomioon ottaen tätä voidaan pitää yhdenvertaisuuden näkökulmasta erityisen epätoivottavana. Kokonaisarvostelulausekkeen sisällyttäminen säännökseen on kuitenkin kohtuuttomuuksien välttämiseksi välttämätöntä ja sen sisällön määrittely jää viime kädessä korkeimman oikeuden oikeuskäytännössä ratkaistavaksi.

Ampuma-aseen käsittely vakavan rikoksen tekemistä varten (käsittelyrikos)

Yleistä

Esityksen mukaan perusmuotoista ampuma-aserikosta ankarammin rangaistavaa tulisi olla sellaisen ampuma-asetta koskevan rikoksen, johon liittyy varteenotettava vaara ampuma-aseen vakavasta rikollisesta käytöstä (s. 48). Ehdotetussa säännöksessä rangaistavaa olisi ampuma-aseen tai kaikkien sen kokoamiseen tarvittavien osien hallussapito, lainaaminen ja luovuttaminen olosuhteissa, joissa ase on omiaan päättämään käytettäväksi tietyn vakavuusasteen mukaisen rikoksen tekemiseen.

Uudessa rangaistussäännöksessä on kysymys niin sanotusta abstraktista vaarantamisrikoksesta, jossa sanottuna aseiden käsittelyyn liittyvänä vaarana on riski tulevaisuudessa tapahtuvasta vakavasta rikoksesta. Ehdotuksen mukaan uusi säännös on jossain määrin rinnasteinen valmistelurikoksille, joskin rangaistavuuden ala ulotetaan valmisteluvaiheettakin pidemmälle, eikä säännöksen tunnusmerkistön täytyminen edellytä vastaavanlaista konkreettista näyttöä suunnitteilla olevasta rikoksesta kuin törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen tunnusmerkistö edellyttää. Tältä osin huomiota on kiinnitettävä törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelurikoksen valmisteluvaiheessa annettuun lakivaliokunnan mietintöön (LaVM 8/2013 vp), jossa todettiin valmistelurikosten

merkitsevän rangaistavan menettelyn alueen olennaista laajentamista ja olevan siksi tärkeää, että rangaistussäännökset muotoillaan oikeusturvasyistä ja laillisuusperiaatteen mukaisesti mahdollisimman täsmällisesti ja tarkkarajaisesti. Koska ehdotettuihin rangaistussäännöksiin katsottiin sisältyvän jossain määrin väljyyttä ja tulkinnanvaraisuutta, ja jotta uudentyyppistä sääntelyä ei sovellettaisi laajemmin kuin mitä on tarkoitettu, valiokunta korosti säännösten suppeaa ja niiden tarkoituksen mukaista tulkintaa. Nähdäkseni tämä pätee myös ehdotettuun säännökseen, joka edellä todetusti ulottaa rangaistavuuden valmisteluakin pidemmälle.

Säännöksen nimi (ampuma-aseen käsittely vakavan rikoksen tekemistä varten) ei kuvasta parhaalla mahdollisella tavalla sitä, että säännöksessä on kysymys vaarantamisrikoksesta ja että vaaditulta käsittelyn tarkoitukselta edellytetään vain jonkinasteista todennäköisyyttä.

Tunnusmerkistöstä erityisesti hallussapito-tekotavan osalta

Valmisteluvaiheessa olosuhteita koskeva korotettu tahallisuusvaatimus on poistettu ja esityksessä tahallisuuden sisällön on todettu määräytyvän sitä koskevien yleisten sääntöjen ja periaatteiden mukaan. Oikeustieteessä on varsin vakiintuneesti katsottu, ettei tekijän tahallisuuden edellytetä kattavan vaarantamisrikoksille tyypillistä ”on omiaan”-kriteerin täyttymistä, vaan tältä osin arvio perustuu olosuhteista tehtävään objektiiviseen harkintaan. Tekijän tulee kuitenkin olla tahallisuuden täyttävällä tavalla tietoinen käsillä olleista olosuhteista. Tältä osin minulla ei ole ehdotuksesta huomautettavaa.

Esityksessä on pyritty esittämään esimerkkitalanteita niistä olosuhteista, joiden perusteella vaara aseeseen päättymisestä vakavan rikoksen tekemiseen voitaisiin katsoa näytetyksi. Kuitenkin arviointi siitä, koska olosuhteet osoittavat syyksilukemiseen riittävällä varmuudella ehdotetun ”on omiaan”-kriteerin täyttymistä, tulee epäilemättä olemaan soveltamiskäytännössä kirjavia ja tapauskohtaisia. Vaikka esimerkiksi liikenneturvallisuuden vaarantamisen tunnusmerkistössä on käytetty tällaista kriteeriä, liikennekäyttämisen osalta tehtävä vaara-arvio on jo liikennesäännöt huomioon ottaen täysin toisenlaista kuin nyt ehdotetun rikoksen kohdalla. Lisäksi on syytä kiinnittää huomiota siihen, että vaikka tämänkin rikoksen kohdalla oletettavasti pätee se, että rikos tulee usein ilmi vasta toisen rikoksen jo tapahduttua tai muiden rikosten tutkinnan yhteydessä, tunnusmerkistön täyttymistä koskeva arviointi on luonnollisesti tehtävä tekohetken olosuhteiden näkökulmasta. ”On omiaan”-kriteerin täyttymisen arvioinnin voidaan olettaa olevan erityisen haastavaa hallussapito-tekotavan osalta, jolloin toimintaan ei liittynyt samanlaisia ulkoisesti havaittavia olosuhteita kuin aseeseen luovuttamis- ja lainaamistilanteissa. Tältä osin on syytä korostaa esityksessäkin todettua lausumaa (s. 90) siitä, että aseeseen hallussapidon liittyntä tulevaan rikokseen ei ainakaan lähtökohtaisesti voitaisi päätellä yksin henkilön aikaisemman rikollisuuden perusteella.

Ehdotetun rangaistussäännöksen sanamuodossa ei aseteta vaatimuksia oletetun tulevan rikoksen tekijästä. Esityksen perusteluissa (s. 90) todetuilla lausumilla ”ampuma-aseen hallussapitotilanteiden osalta kysymys olisi siitä, että on abstraktinen

vaara ampuma-aseen hallussapitäjän syyllistymisestä tekijänä vakavaan rikokseen” sekä ”lainaamisen ja luovuttamisen tilanteissa olisi kyse lainaajan ja luovutuksensaajan syyllistymisestä varsinaisena tekijänä vakavaan rikokseen” voidaan kuitenkin ymmärtää tarkoitetun sitä, että säännöksessä olisi kysymys nimenomaan aseiden hallussapitäjän ja luovuttajan oletettua syyllistymistä tulevaan rikokseen. Tältä osin perusteluja olisi ollut syytä tarkentaa.

Esityksessä ei ole kannanottoja siitä, millaista ajallista yhteyttä hallussapidon, lainaamisen tai luovuttamisen ja oletetun tulevaisuudessa tapahtuvan vakavan rikoksen välillä edellytetään. Vaikka kysymys ei olekaan vielä valmisteluvaiheeseen edenneestä toiminnasta, jonkinlaisia lisäperusteluja vaadittavasta ajallisesta yhteydestä olisi ollut syytä käsitellä. Viime kädessä käytännön soveltamistilanteissa arvio tästä on tehtävä tapauskohtaisesti arvioitaessa ”on omiaan”-kriteerin täyttymisen edellytyksiä.

Tämänkin rikoksen osalta ampuma-aseiden hallussapidossa lienee tyypillisesti kysymys jatkuvasta rikoksesta. Kysymys voi olla esimerkiksi tilanteesta, jossa henkilö pitkänkin aikaa esimerkiksi säilyttää asetta ja sitten tietyissä olosuhteissa luovuttaa sen toiselle. Tekoaajan osalta esityksen perustelut ovat jääneet hyvin suppeiksi (s. 91). Vaikka tekoajkaan, teon yksiköintiin (yksi vai monta rikosta) ja teon yhtymiseen (onko tietty menettely luettava syyksi useana eri rikoksena) liittyvät kysymykset ratkeavat viime kädessä käytännön soveltamistilanteissa, yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta on toivottavaa, että syyttämiskäytännöt tulevat olemaan jollain tapaa yhdenmukaisia.

Lainakonkurrenssitilanteista

Rangaistussäännös kattaa sekä luvattoman että luvallisen ampuma-aseiden hallussapidon, lainaamisen ja luovuttamisen pykälässä tarkoitetuissa olosuhteissa. Esityksessä (s. 94) todetaan, että pykälän soveltamisen ohessa sovellettaviksi voivat tulla myös ampuma-aserikosta ja törkeää ampuma-aserikosta koskevat säännökset. Esityksessä on nimenomaisesti todettu, että tämän rangaistussäännöksen ja ehdotetun uuden ankaroittamisperusteen soveltamisalat eivät olisi päällekkäisiä siten, että toinen kattaisi toisen, koska uusi rangaistussäännös edellyttää tiettyä tulevan rikoksen tekemisen vaaraa ja kvalifiointiperuste koskisi ilman oikeutta tapahtuvaa aseiden mukana pitämistä julkisella paikalla. Kun kuitenkin uuden kvalifiointiperusteen ratio perustuu edellä todetusti luvattoman aseiden mukana pitämiseen liittyvään riskiin tulevasta rikoksesta, on jossain määrin vaikeasti hahmotettavissa, miksei säännösten suojatarkoitus olisi pitkälti sama. Jos esimerkiksi otetaan tilanne, jossa ampuma-ase luovutetaan julkisella paikalla tekijän tieteen järjestäytyneelle rikollisryhmälle, on teon moitittavuuden kannalta vaikeaa nähdä perusteita sille, että luvattoman aseiden luovuttaminen tekisi teosta huomattavasti luvallisen aseiden luovuttamista moitittavamman. Epäsuhteiselta vaikuttaa myös se, että ehdotettujen lainmuutosten nojalla tässä kokonaisuudessa vähimmäisrangaistuksen perusteella ankarimmin arvosteltava osateko olisi luvattoman aseiden hallussapito. Viittaa tältä osin myös edellä törkeän ampuma-aserikoksen ehdotetusta vähimmäisrangaistuksesta lausumaani. Todettakoon vielä, että korkeimman oikeuden oikeuskäytännössä rikosten yhtymiseltä ei aina ole edellytetty sitä, että väistävissä rangaistussäännöksessä olisi

käytetty toissijaisuuslausetta (esim. KKO 2009:3). Viime kädessä kysymys rikosten yhtymisestä on tehtävä käytännön lainsoveltamistilanteissa.

Siltä osin kuin voimassa olevan rikoslain 17 luvun 1 a §:n tietyjen tekotapojen on esitetty korvautuvan uudella käsittelyrikoksen 2 momentilla, minulla ei ole erityistä lausuttavaa. Edellä todetusti rikoslain 17 luvun 1 a §:ään ehdotettu viittaussäännös on lainsoveltajan näkökulmasta perusteltu. Huomiota voidaan kuitenkin kiinnittää siihen, että ehdotetun 2 momentin tekotapoina mainitaan vain aseiden lainaaminen ja luovuttaminen tai niiden yritys, jotka sanamuotonsa mukaan luontevasti rinnastuvatkin rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä käytettyyn järjestäytyneen rikollisryhmän varustamiseen ampuma-aseilla. Esityksessä ei ole käsitelty ehdotetun käsittelyrikoksen hallussapidon tekotavan suhdetta rikoslain 17 luvun 1 a §:n tilanteisiin, mikä olisi ollut toivottavaa. Jos käsillä on esimerkiksi aseiden hallussapito järjestäytyneen rikollisryhmän lukuun, joka esityksessä useammassa kohdassa mainitaan ehdotetun käsittelyrikoksen yhdeksi tyyppitilanteeksi, käytännön soveltamistilanteissa voi tulla harkittavaksi, onko tältäkin osin kysymys jostain rikoslain 17 luvun 1 a §:ssä tarkoitetuista tilanteista (esimerkiksi 1 momentin 7 kohdasta). Rikoslain 17 luvun 1 a §:n toissijaisuuslauseke helpottanee kuitenkin käytännön soveltamistilanteita.